RZ/1297/19
31.05.19

Wpł. 30 MAJ 2019
DO/3041/19

P. B. Pawłowicz
31.05.19

30.05.2019 RZ

CMENTARZ ŚWIĘTEGO WOJCIECHA W POZNANIU

LEONARDA OKOŃ

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
dla wybranych nagrobków

MAJ 2019

1. DANE ŹRÓDŁOWE I PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

- zlecenie ZARZĄDU ZIELENI MIEJSKIEJ W POZNANIU z dnia 04.04.2019 r. dla mgr Leonardy Okoń, dyplomowanego konserwatora zabytków o specjalizacji konserwacji i restauracji rzeźby kamiennej i elementów architektonicznych, prowadzącej działalność gospodarczą pod nazwą OKOŃ LEONARDA STUDIO ARTYSTYCZNO KONSERWATORSKIE, 85-171 Bydgoszcz, ul. Wojska Polskiego 8, NIP 9531927869, REGON 092455039 z dnia 04.04.2019.r.
- wizja lokalna
- weryfikacja stanu zachowania
- obserwacje makro- i mikroskopowe,
- dokumentacja fotograficzna,
- naukowe opracowania specjalistyczne, literatura branżowa

2. ANALIZA FORMALNA, OPIS OBIEKTÓW

Cmentarz podzielony jest na VII kwater. Nagrobki przeznaczone do prac konserwatorskich znajdują się we wszystkich kwaterach.

I. Kwatera:

- nagrobek NN – kamienny, piaskowcowy, zachowany w formie ruiny z możliwością częściowego odtworzenia pierwotnej formy architektonicznej; forma trójosiowego portyku z płytą nagrobną położoną na murowanej strefie cokołowej, która stanowi wyniesioną ponad grunt komorę grzebalną grobowca; w osi centralnej pionowa płyta ujęta w pionowe podpory, po prawej kolumną dorycką z prostokątną plintą a po lewej w gładki filar; osie centralne ścian bocznych podkreślone filarami; prawa ściana zbudowana z dwóch nierozrzeźbionych wolut umieszczonych po bokach filara; lewa z poszczególnych elementów belkowania złożonych w nieładzie; zagłówkowe pionowe płyty częściowo zachowane; centralna pierwotnie były miejscem montażu dla płyty inskrypcyjnej, o czym świadczy pobieżna obróbka powierzchni, niezachowanej do chwili obecnej;

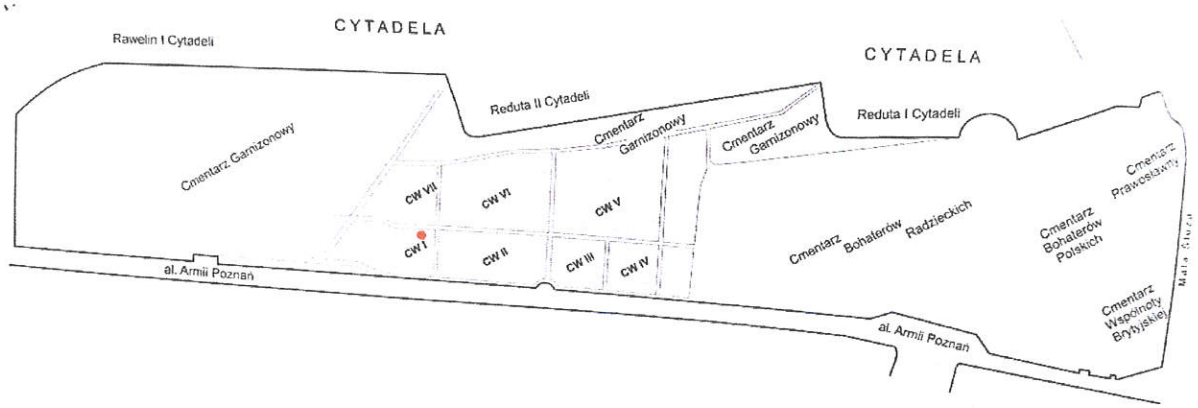

II. Kwatera:

- nagrobek NN – obramiony metalowym, kutym, żelaznym ogrodzeniem, na kamiennym podmurowaniu, o wyraźnych secesyjnych motywach; zbudowany na planie zbliżonym do kwadratu; na teren mogiły prowadziła jednoskrzydłowa bramka umieszczona centralnie; bramka i lewa strona jej mocowania nie zachowały się do dnia dzisiejszego; ogrodzenie wykonane z kutych prętów o prostokątnym przekroju, elementy pionowe spiralne, poziome krzyżujące się pod kątem prostym; w prostokątne, pionowe podziały krat wkomponowane ostrołuki w częściach górnych i koliste, otwarte ku górze w dole; ; pionowe elementy krat zwieńczone stylizowanymi kwiatami; narożnikowe słupki zwieńczone szyszkami; zagłówek powyżej kraty wyniesiony i dodatkowo zdobiony motywami wstęg i liśćmi nawiązującymi kształtem do palmet, w które wmontowane były pierwotnie dwie, pionowe, prostokątne płyty inskrypcyjne ujęte esowatymi elementami floralnymi

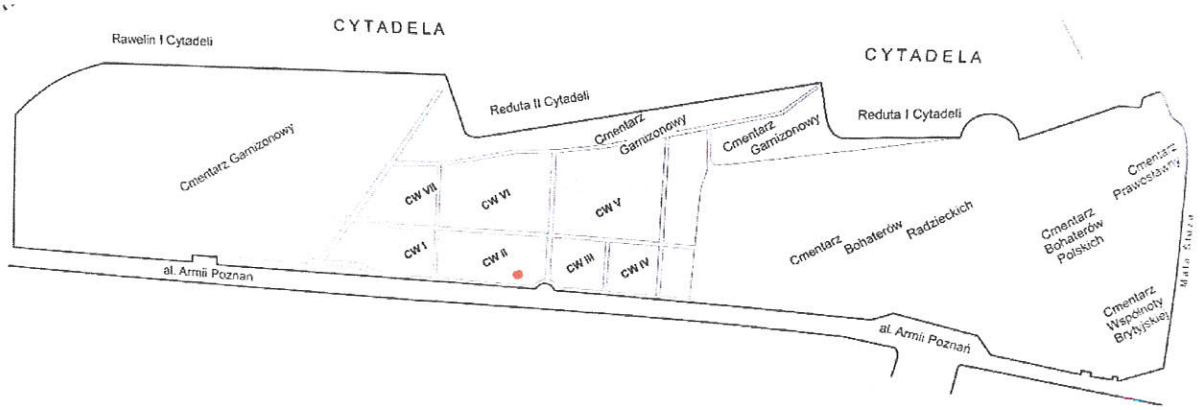

- Olgi i Witolda Estkowskich – grób wspólny, kamienny, granitowy; kształt nieregularnie obrobionej płyty, zamkniętej od góry łukiem odcinkowym; na licu wypukłorzeźba stylizowanego krzyża św. Antoniego, TAU jako ostatniej litery alfabetu hebrajskiego; na nim inskrypcja Ś.P.

z ROZŁUCKICH

OLGA ESTKOWSKA

1860-1933

WITOLD

ESKOWSKI

1854-1921

Witold Estkowski syn słynnego pedagoga okresu zaborów Ewarysta Estkowskiego (1820-1856)

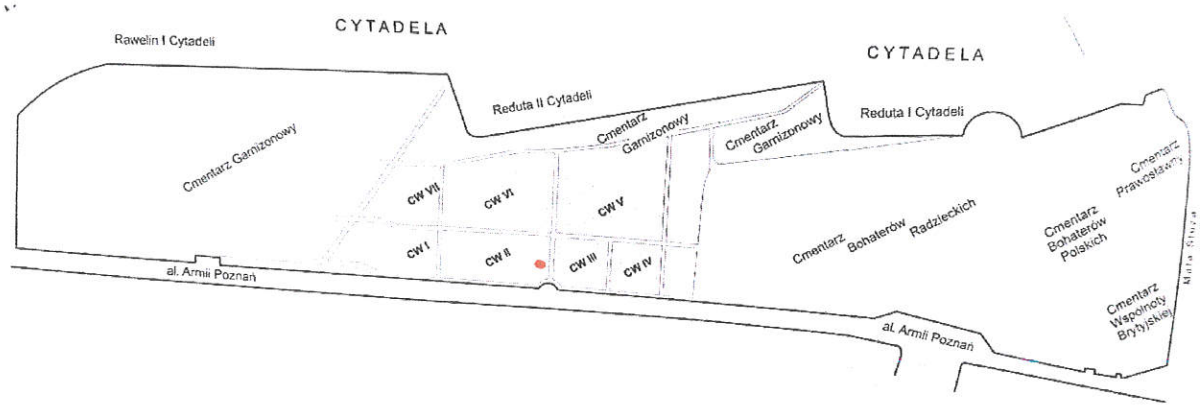

- nagrobek NN – obramiony metalowym, kutym, żelaznym ogrodzeniem na granitowej cokole; do środka wiodła jednoskrzydłowa bramka; elementy wykonane z prętów i prostokątnym przekroju, łączone nitami; krata ogrodzenie podzielona poziomo na dwie strefy; dolna w formie bordiury zbudowanej z kwadratów z wpisanymi w nie okręgami, podzielonymi diagonalnie na ćwiartki, w które wpisano mniejsze okręgi; górna strefa, zbudowana z prostokątów o szerokości obejmującej dwa dolne kwadraty; w prostokątne kwatery ingerują pionowe podziały dolnych pól w formie pionowego pręta zakończonego kulką; ponadto w górnych narożnikach wmontowano elementy w kształcie litery „c" z wyraźnie podkręconymi ku środkowi wolutami; przy narożnikach ogrodzenia kwatery grobowej wprowadzono motyw kwiatowy w formie wyniesionych jeden nad drugim trzech stylizowanych kampanuli, oddzielnych dla każdego poziomu podziału; narożnikowe słupki również zwieńczone są stylizowanymi tulipanami; strefa zagłówkowa nadbudowana; w osi centralnej umieszczony krzyż o trójlistnie zakończonych ramionach z ozdobnymi wolutami wewnątrz i rozetka na przecięciu ramion; u podstawy dwa wolutowe spływy po jego bokach; po bokach krzyża obramienia nie istniejących obecnie tablic inskrypcyjnych; wzdłuż

dłuższych boków ram umieszczony rząd rozetek; od góry zwieńczone owalami, wolutami; zagłówek przewrócony

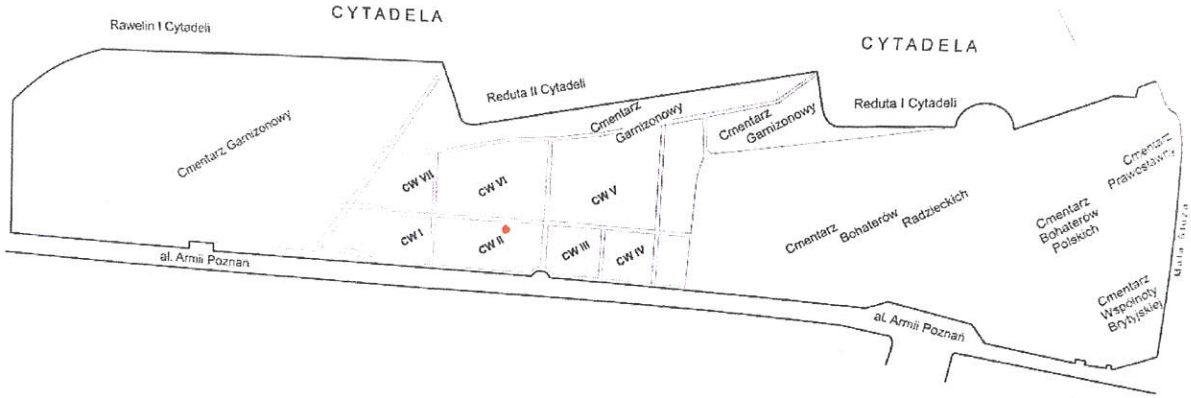

III. Kwatera:

- Jana Grochmalickiego – kamienny, granitowy, w kolorze czerwonym; na wysokim wymurowaniu komory grobowej położony jednolity blok kamienia na planie kwadratu; dolną część można przyrównać do stylobatu, górna zaś do stylizowanego, uproszczonego trochilusa na planie kwadratu; górna płaska powierzchnia ozdobiona prostym, półplastycznym przedstawieniem krzyża łacińskiego; na przedniej, pionowej płaszczyźnie widnieje napis:

PROF. Dr. JAN GROCHOMALICKI *1883 †1936

REKTOR UNIWERSYTETU 1926-1928

W dolnej części komory grobowej obłożonej lastryko, umieszczone dwie okrągłe, metalowe antaby; widoczne otwory wentylacyjne umieszczone po bokach, w głowach i po prawej stronie komory grobowej.

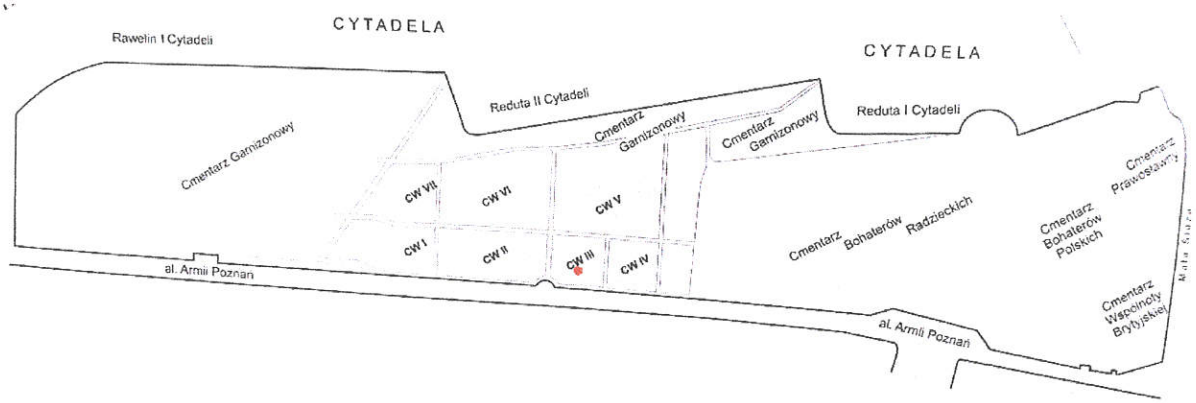

- Stanisława Kluza – kamienny, sztuczny kamień, lastriko, odlew figury Chrystusa; grobowiec trójosiowy; wzniesiony na wysokiej, tynkowanej podmurówce, stanowiącej wyniesiona ponad poziom gruntu część komory grobowej; w osi centralnej, zryzalitowanej umieszczona

dominująca, pełnopostaciowa, naturalnych rozmiarów figura Chrystusa w lekkim kontrapoście; przedstawienie en face, prawa ręka opuszczona wzdłuż ciała, lewa zgięta z dłonią wskazującą na serce; twarz o regularnych rysach okolona brodą i długimi włosami, ujętymi w delikatne pukle; przedstawienie obrazuje ikonograficznie Chrystusa Miłosiernego; postać odziana w udrapowaną, długa szatę i zarzucony przez ramię płaszcz; rzeźba wyniesiona na wysokim, dwuczęściowym postumencie ujętym, w górnej części, po bokach w dwa wolutowe, akantowe spływy; poniżej centralna część zagłówka zbudowana z prostych prostokątnych elementów; ściany boczne i zewnętrzne partie nóg obramione słupkami zwieńczonymi kulami z umieszczonymi pomiędzy nimi blokami zamkniętymi od góry wklęsłymi, spłaszczonymi, koszowymi łukami; część centralna nóg zamknięta kutym łańcuchem; całość spoczywa na kamiennych krawędziakach; na górnym cokole wynoszącym figurę Chrystusa napis:

Tu spoczywa w Bogu

ś.†p. Stanisław

(...)

Przemysłowiec

ur. 8.V.1875 um. 28.II.1929

Dobry Jezu a nasz Panie

Daj mu wieczne spoczywanie

obecnie poszczególne elementy zniszczone i poprzewracane

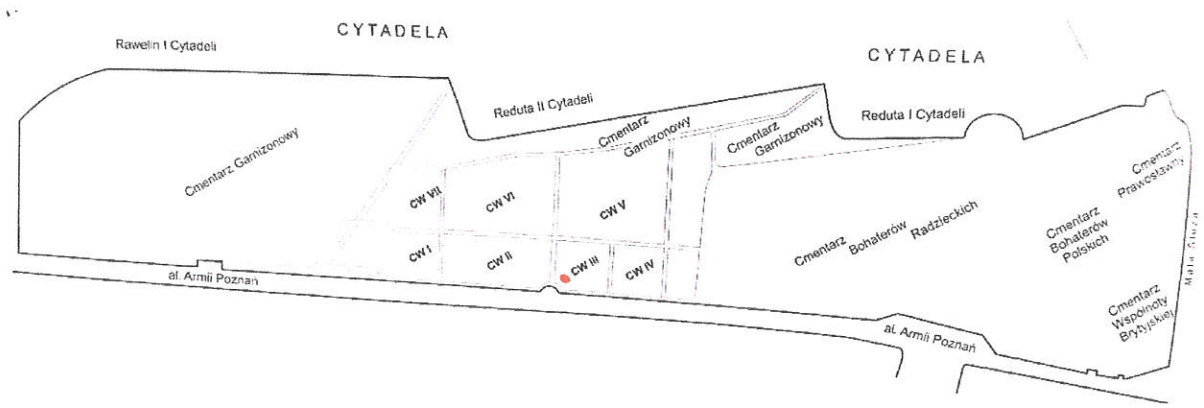

- Bernarda Milskiego – kamienny z metalową płaskorzeźbą wzniesiony na niskim cokole; nieregularnie obrobiony blok ma kształt zbliżony do prostopadłościanu; na licu dwie mosiężne plakiety; górna wieloboczna zbliżona do prostokąta zamkniętego odcinkiem okręgu w górnym prawym rogu; zdobiona techniką medalierską portretem z lewego profilu; w dolnym lewym rogu widoczna sygnatura twórcy „WBieliński – 1926" ; po przeciwnej stronie w dolnym prawym rogu gmerek warszawskiej odlewni; dolna płyta w kształcie leżącego prostokąta; na niej wypukło odlewany napis:

16.8.1856 + 24.1.1926
BERNARD MILSKI
ZAŁOŻYCIEL I REDAKTOR
„GAZETY GDAŃSKIEJ"
WYDAWCA I REDAKTOR
„GOŃCA WIELKOPOLSKIEGO"
JEŚLI KOMU DROGA OTWARTA DO NIEBA
TO TYM CO SŁUŻĄ BOGU I OJCZYŹNIE
JAN KOCHANOWSKI

Poniżej marmurowa tabliczka z napisem:

TEKLA MILSKA

z.d. SCHULTZ

1875-1938

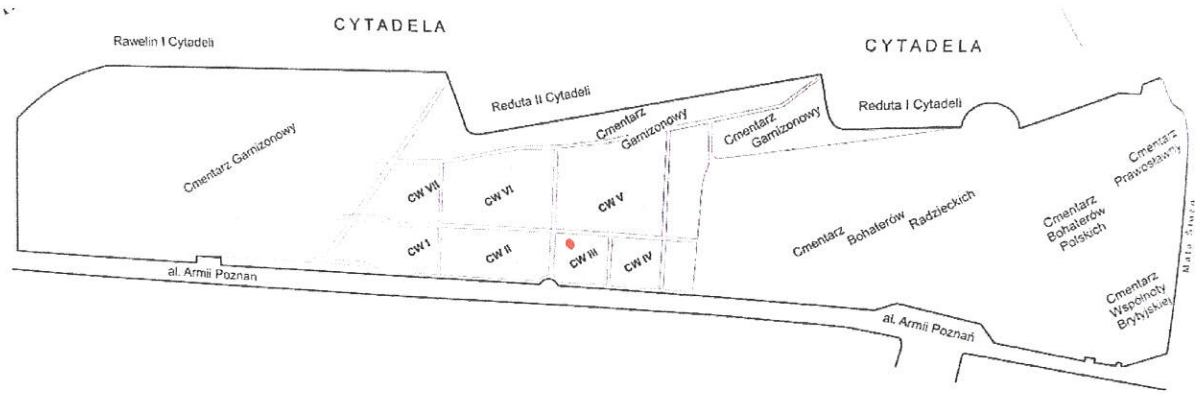

- Weronisi Twardowskiej – kamienny, ze sztucznego kamienia i piaskowca; forma stosu kamieni, na szczycie której siedzi wsparta o pień drzewa dziecięca postać aniołka z rozpostartymi skrzydłami; postać ubrana w długa suknię opadającą na stopy; przepasana jest w pasie cienkim paseczkiem; rzeźba bardzo zniszczona; zachowała się

postać bez głowy i rąk; ślady wskazują na pierwotne położenie poszczególnych członków; widoczny ślad po nieistniejące tablicy inskrypcyjnej; w dolnej części po lewej stronie rzeźbiona w piaskowcowym stosie kamieni tarcza z napisem:

ś.p. Weronisia

Twardowska

*5...18... + 16...1896

(...) w żalu

(...)mych

(...)

Na powierzchni rzeźby wyraźne ślady polichromii na pobiale. W pierwszym oglądzie stwierdzono kolory: czerń, czerwień, oranż, biel.

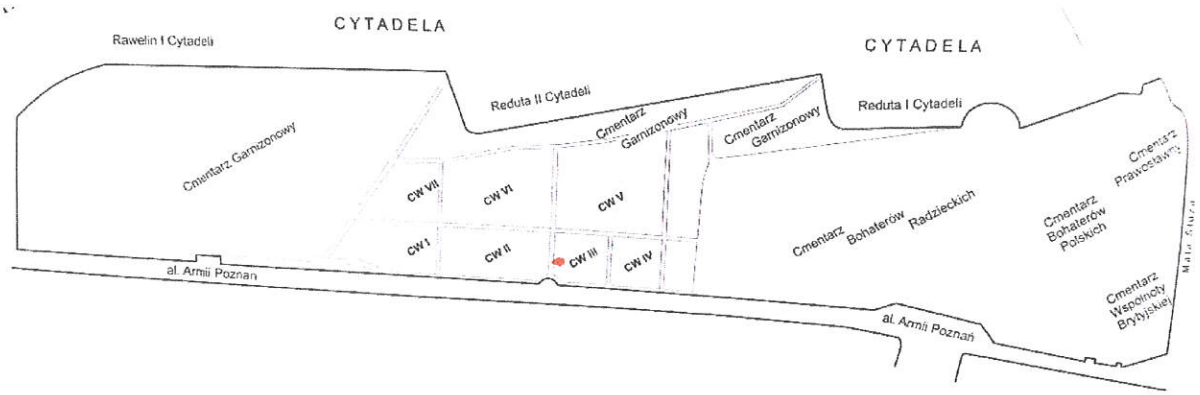

- Konstanty Hrynakowski – murowany z elementami kamienia sztucznego i marmurową tablicą; forma wymurowanego, prostego, leżącego prostokąta z niewielkim cokolikiem w głowach; na nim umieszczona, wsparta pod niewielkim kątem, marmurowa płyta inskrypcyjna z napisem:

Ś. † P.

Prof. Konstanty

Hrynakowski

1878 – 1938

całość, poza marmurem, pokryta sztucznym materiałem tzw. tynkiem akrylowym

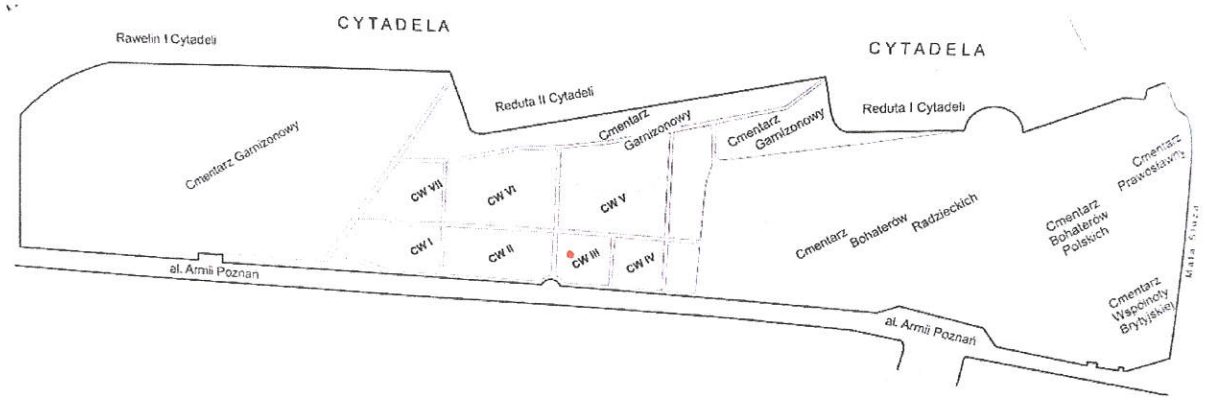

- Aleksandra Hrynakowska – kamienny z kamienia sztucznego w formie obmurówki obejmującej ziemną mogiłę; z prawej strony zachowany bok pierwotnej formy w kształcie długiego leżącego prostokąta ściętego skośnie w stronę nóg; w głowach nadbudowany w górę na odcinku ok. 1/3 długości; z lewe strony ślad po nieistniejącym elemencie; w ziemię wbity krzyż z owalną, metalową tabliczką z napisem:

Ś.P.

ALEKSANDRA

HRYNAKOWSKA

ZM. 1922 r.

PROSI O WESTCHNIENIE

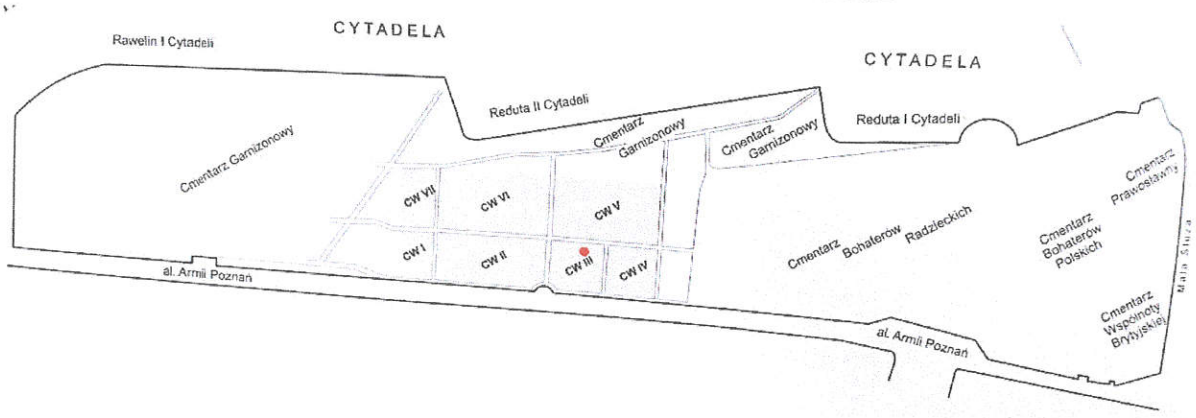

IV. Kwatera:

- Anny ze Splitów Bąkowej i Salomei Fliegerowej – kamienny, granitowy z elementami metalowymi ogrodzenia i detali zdobniczych trójosiowego zagłówka; płyty proste boczne zamknięte prostym gzymsem; centralna ze schodkowym naczółkiem; w jego osi półkoliście zamknięta łukiem pełnym; wokół pierwotnie okolone metaloplastycznymi różyczkami; liternictwo nagrobka metalowe; napis na płycie centralnej zachowany fragmentarycznie:

(...) ie jak m(...) chce(...) (...)

ale (...) (...) ko Ty

(...) (...) d(...) wola Twoja (...)

Płyta po lewej stronie z napisem:

Anna ze Splittów Bąkowa

(...)

ogrodzenie mogiły stanowi kamienny cokół na ceglanym podmurowaniu, na którym ustawiono czworokątne w przekroju słupki zwieńczone ostrosłupowo; wszystkie połączone są niską kratą zbudowana z prostych, spawanych, prętów z ozdobna bordiurą w górnej części; złożona z mniejszych wewnętrznych kwadracików mocowanych krzyżującymi się pręcikami, z czego dolne, zakończone kulkami są wydłużone i ingerują w przestrzeń dolną; wenatrz mogiły na prostym słupku umieszczona owalna, metalowa tabliczka nagrobna wg. napisu:

TU SPOCZYWA w BOGU

Ś.P. Salomea Fliegerowa

* 29.9.1879 † 8.2.1975

Zdrowaś Mario ...

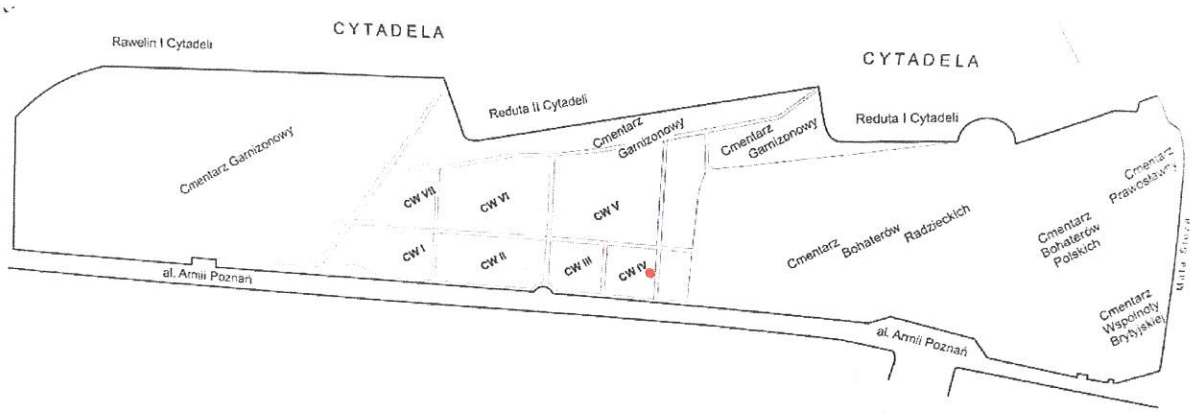

V. Kwatera:

- Jakubowskich i Wiśniewskich – obramiony metalowym ogrodzeniem na podmurówce z kamiennymi płytami; karata kuta, żeliwna; do wnętrza prowadziły dwie furtki; elementy konstrukcyjne kraty wykonane są zarówno z prostych jak i spiralnych prętów o kwadratowym przekroju; łączenia wykonane metoda nitowania; pionowe elementy na czubka zakończone naprzemiennie liliami i łacińskimi krzyżami; przestrzenie między kratami wypełnione wolutami i esownicami z przewiązkami; góra ogrodzenia poza wolutami wzbogacona ozdobnymi elementami floralnymi z czteropłatkowa rozetką i spiralnymi łodyżkami typowymi dla winorośli; okrągłe słupki oddzielają poszczególne segmenty;

zwieńczone są fantazyjnymi kwiatami z liśćmi akantu; pośrodku zagłówka metalowy krzyż łaciński osadzony na piaskowcowym cokole. Ramiona zakończone trójlistnie, u dołu wolutowe spływy w kształcie esownic; wnętrze wypełnione kratownicą, zbudowaną z ukośnych krzyżyków równoramiennych; wewnątrz marmurowa płyta z napisem:

Groby Rodzinne
Jakubowskich
i Wiśniewskich

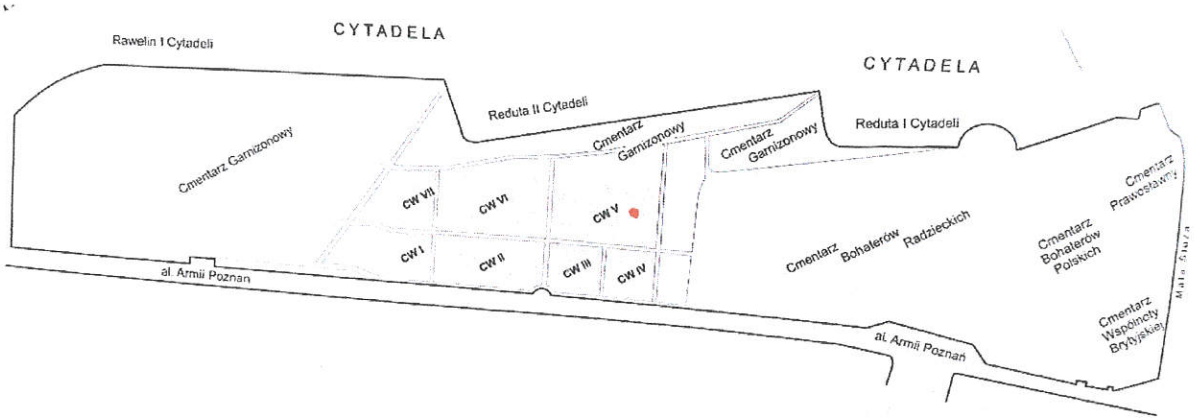

- Józefy Wolińskiej – kamienny, marmurowy; na profilowanym zwężającym się ku górze uskokowo cokole pierwotnie umieszczony krzyż łaciński; cokół wzniesiony na profilowane bazie na planie prostokąta; na cokole napis:

Tu leży
Św.P.
Józefa
z Lewandowskich
Wolińska
ur. d. 5. Lutego 1820
um. d. 29. Stycznia 1886 r.
Wieczny odpoczynek
racz je dać Panie

na kamieniu fundamentowym u podstawy, na jej górnej powierzchni w prawym rogu widoczna sygnatura kamieniarza: A. Krzyżanowski; obecnie nagrobek przewrócony i rozczłonkowany.

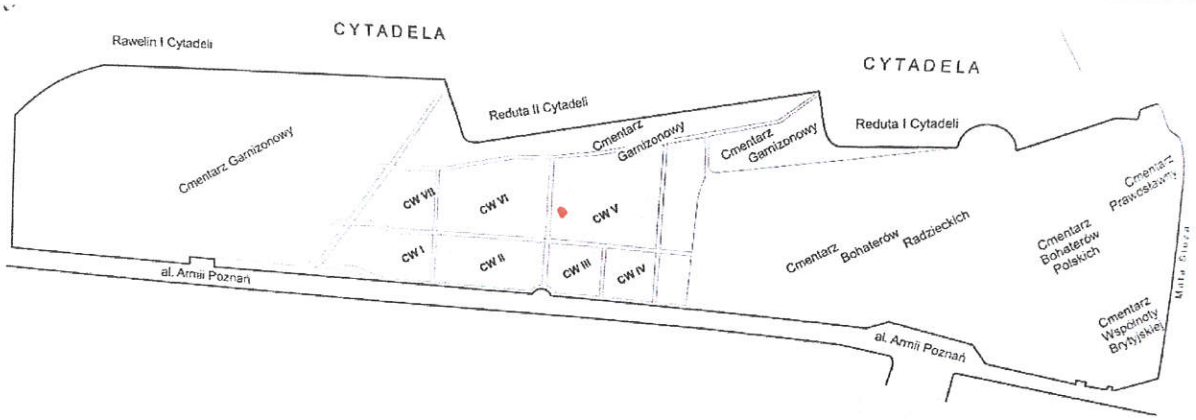

VI. Kwatera:

- Tadzinka Nitschego – kamienny z piaskowcową płaskorzeźbą aniołka grające go na lirze i obramieniem z kamienia sztucznego; nagrobek w formie prostokątnej steli na niskiej podmurówce stanowiącej część obramienia; w górnej części płytka nisza zamknięta łukiem odcinkowym ujęta w formie leżącego prostokąta; w niszy płaskorzeźba przedstawiająca z profilu nagie putto grające na lirze; lewą stronę tła wypełnia skrzydło; muskularne ciało, głowa lekko pochylona, nogi wyciągnięte wzdłuż polnej krawędzi niszy, lekko ugięte w kolanach; lewa ręka trzyma obręcz liry; druga ręka wysunięta na pierwszy plan, jej palce prawej dłoni dotykają strun; twarz okolona krótkimi włosami z grzywką; w tle u stóp dziecka złamany kwiat; widoczna sygnatura rzeźbiarza KAIM; w osi nad niszą ryty krzyż grecki; pod niszą inskrypcja:

ŚPIJ SPOKOJNIE TADZINKU
NASZ JEDYNY SYNKU
I MÓDL SIĘ ZA NAMI
STROSKANYMI RODZICAMI
Ś.P.
TADZINEK NITSCHE
27.9.1933 24.3.1935

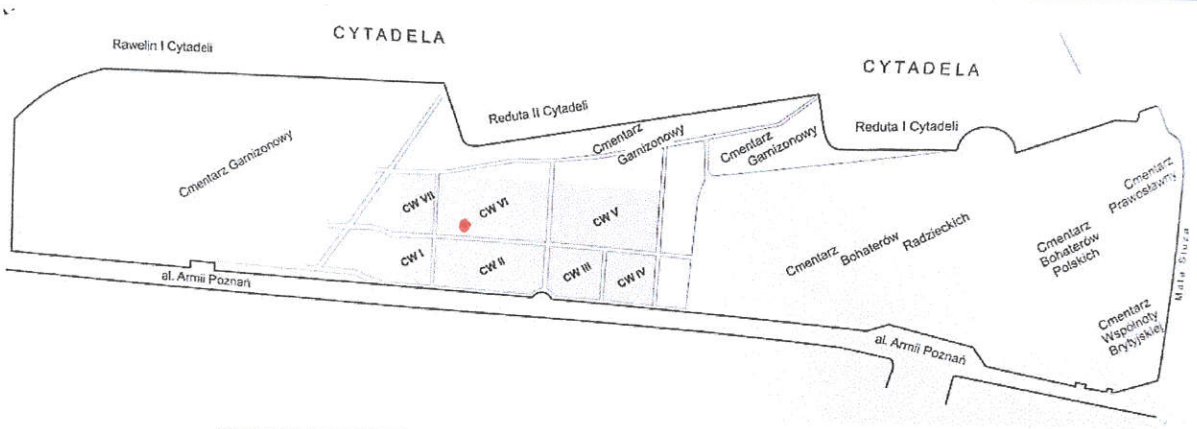

- Dąbrowskich – kamienny, granitowy z udziałem kamienia sztucznego, komora grobowa wymurowana częściowo powyżej gruntu, dostosowana do wzniesienia terenu; forma monumentalnego ołtarza wzniesiona na podmurówce; ołtarz zbudowany z retabulum i mensy; o sepuklarnym przeznaczeniu świadczy sarkofagowy kształt mensy; retabulum jednostronnie flankowane z prawej filarem, na którym spoczywa przełamana, profilowana, półkolista archiwolta, zamknięta z boku prostym słupkiem, wznoszącym się nad filarem; w osi archiwolty na szczycie nagrobka krzyż; na mensie widoczne kotwienie pod nieistniejący współcześnie element; grobowiec przekryty kamiennymi płytami leżącymi na podmurówce; z przodu dwustopniowe, granitowe

schody, w których lewy narożnik jest zaokrąglony; prawy bok płyty grobowca obramiony prostokątnymi, kamiennymi płytami

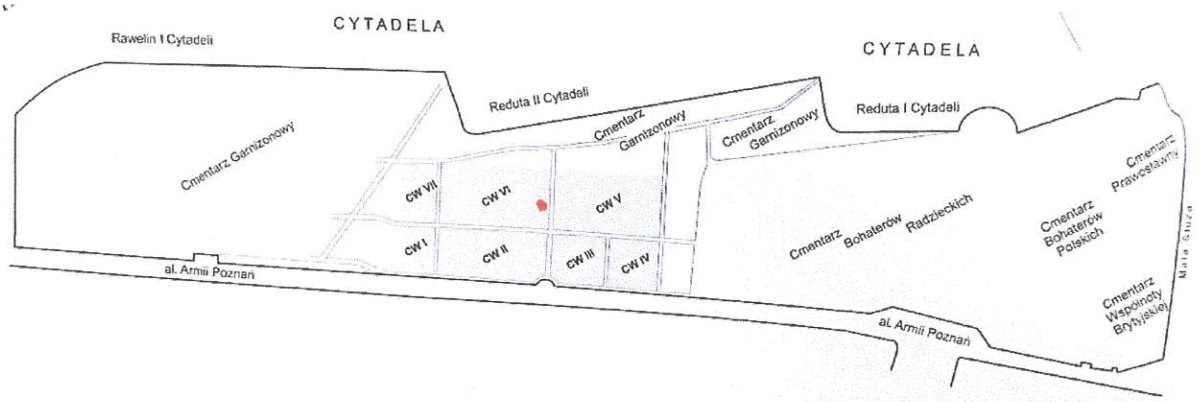

- Wojciecha, Jerzego i Małgorzaty Flaumów – obramiony żeliwnym, metalowym ogrodzeniem na granitowej podmurówce; elementy ogrodzenia łączone nitami; pionowe pręty zakończone grotami; wzór zdobiący wnętrze kwater stanowią zawinięte elementy w kształcie litery „c" poprzewiązywane do zasadniczych pionowych słupków; kraty osadzone w słupkach zwieńczonych fantazyjnymi spiralami zakończone kulkami; na kracie zamocowana żeliwna, zdobna tablica inskrypcyjna w kształcie leżącego prostokąta; po bokach ujęta w ozdobne elementy roślinne; od dołu wolutowe podparcie: najbardziej

zdobne zwieńczenie z umieszczonym w osi owalem z głową Chrystusa; na tablicy napis:

Tu spoczywają w Bogu

Ś.p.Wojciech	Małgorzata
Jerzy Flaum	Flaum
16.4.1821	21.11.183...
16.6.1892	18.3.1889

Proszą o Zdrowaś Marya

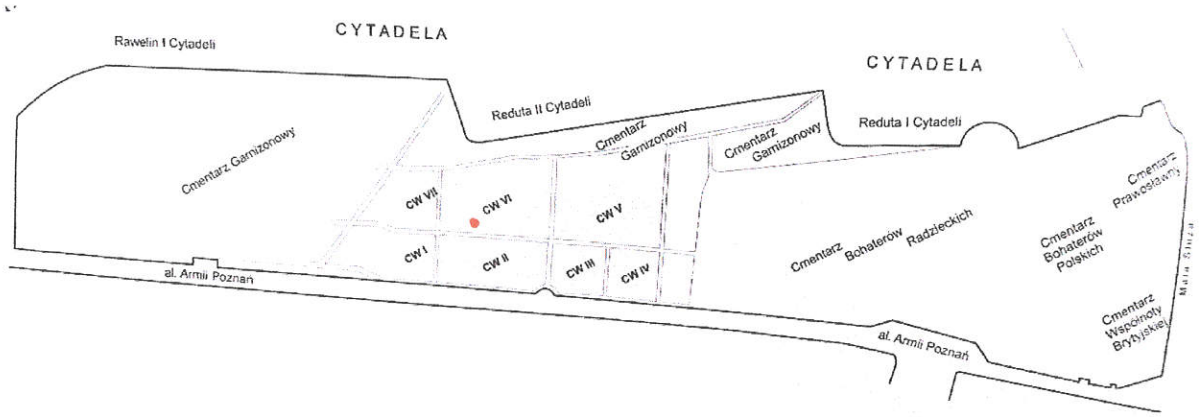

- Erwina i Ferdynanda Więckowskich – kamienny lastrykowy z wpuszczonymi w bryłę marmurowymi płytami; forma leżących płyt delikatnie przesuniętych względem siebie; wyniesione powyżej gruntu

na małym cokoliku; podział na pola w osi poziomej; w górnej części umieszczona jedna a w dolnej druga marmurowa płyta; w górnym lewym rogu marmurowy krzyż; na płytach umieszczone kute w kamieniu napisy:

ERWIN WIĘCKOWSKI 1894 - 1975
LEGIONISTA PŁK. DYPL. MGR PRAW
B. PREZYDENT MIASTA POZNANIA
GORĄCY PATRIOTA SZLACHETNY CZŁOWIEK
NAJDROŻSZY MĄŻ, OJCIEC I BRAT

EUGENIA WIĘCKOWSKA 1871 - 1939
NAJDROŻSZA MATKA
EMILIA BARTSCH 1865 - 1936
KOCHANA CIOCIA
ELA Z WIĘCKOWSKICH ROHMOWA

1939-1945

FERDYNAND WIĘCKOWSKI
ZGINĘLI W CZASIE WOJNY

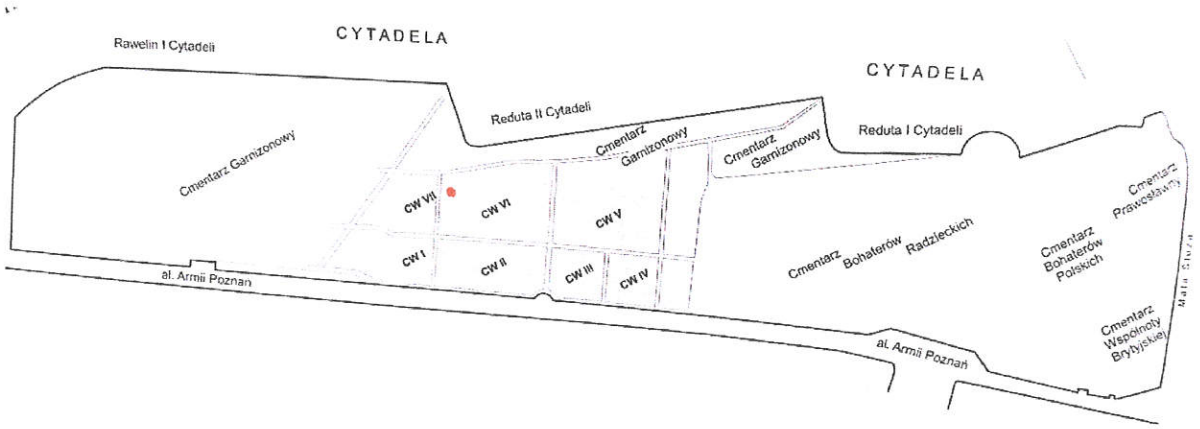

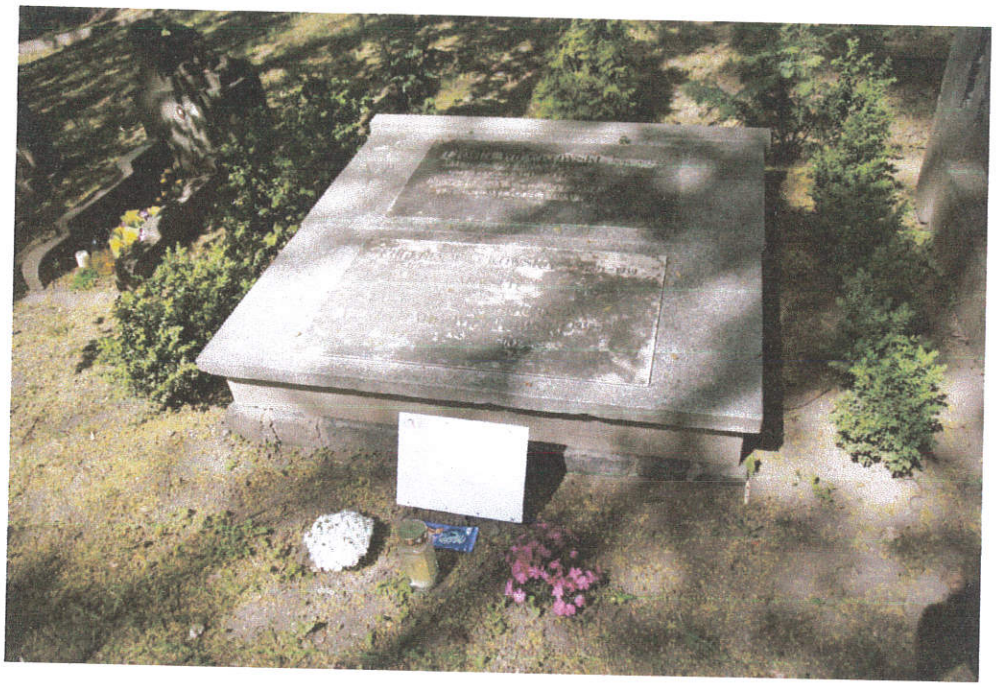

VII. Kwatera

- Mariana i Zofii Kratochwillów – kamienny, granitowy; nagrobek w formie czworobocznego obelisku, wzniesionego na cokole w kształcie sarkofagu; na jego przodzie żeliwny krzyż; wyniesiona ponad grunt komora grobowa zamknięta od góry kamiennymi płytami; w osi leżąca, kamienna płyta z krzyżem; z przodu podmurówki dwa stopnie prowadzące na płytę nagrobną; widoczne zdobienia wolich oczu i stylizowanych liści akantu; liternictwo wykonane z metaloplastyki, zachowane w szczątkowej ilości tworzyły napis:

Ś.P.

MARIAN

KRATOCHWILLA

...

obecnie

(...)

(...)

(...) T(...)

(...)

poniżej tablica z wyłamana górną krawędzią na niej napis:

Ś.P.

z MAZURKIEWICZÓW

ZOFJA KRATOCHWILLOWA

18.10.1879 11.12.1937

W ścianach komory grobowej widoczne otwory wentylacyjne z ozdobnymi, żeliwnymi kratkami.

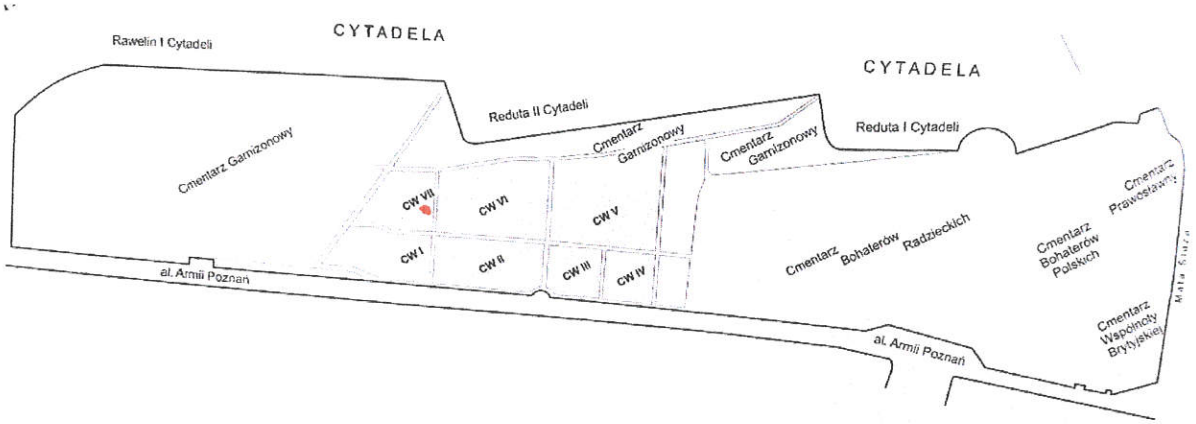

Nagrobki przeznaczone do tymczasowego zabezpieczenia, ze względu na ich stan zagrażający zdrowiu i bezpieczeństwu ludzi.

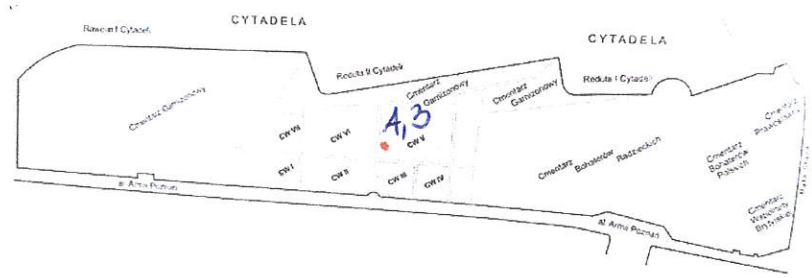
CYTADELA
CYTADELA
Reduta II Cytadeli
Reduta I Cytadeli
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Bohaterów Radzieckich
Cmentarz Bohaterów Poległych
Cmentarz Wspólnoty Brytyjskiej
Al. Armii Poznań
A,3

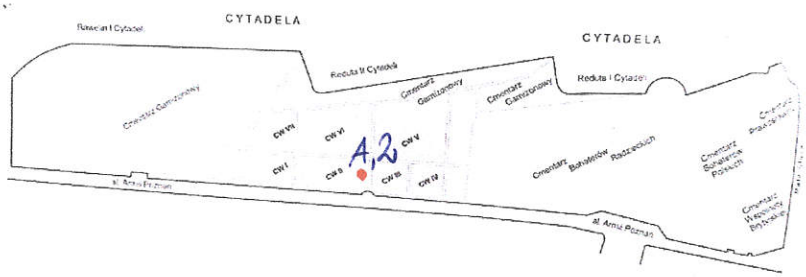
CYTADELA
CYTADELA
Reduta II Cytadeli
Reduta I Cytadeli
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Bohaterów Radzieckich
Cmentarz Bohaterów Poległych
Cmentarz Wspólnoty Brytyjskiej
Al. Armii Poznań
A,2

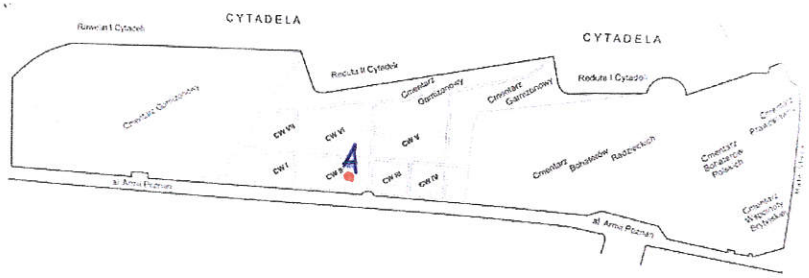
CYTADELA
CYTADELA
Reduta II Cytadeli
Reduta I Cytadeli
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Bohaterów Radzieckich
Cmentarz Bohaterów Poległych
Cmentarz Wspólnoty Brytyjskiej
Al. Armii Poznań
A

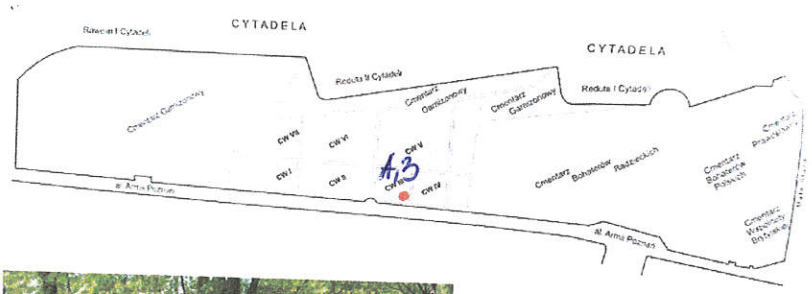
CYTADELA
CYTADELA
Reduta II Cytadeli
Reduta I Cytadeli
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Garnizonowy
CW VII
CW VI
CW V
CW I
CW II
CW III
CW IV
Cmentarz Bohaterów Radzieckich
Cmentarz Bohaterów Polskich
Cmentarz Wspólnoty Brytyjskiej
al. Armii Poznań
al. Armii Poznań
4,3

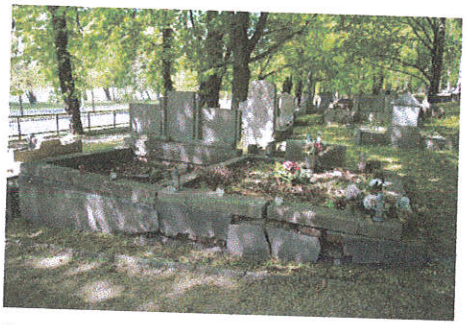

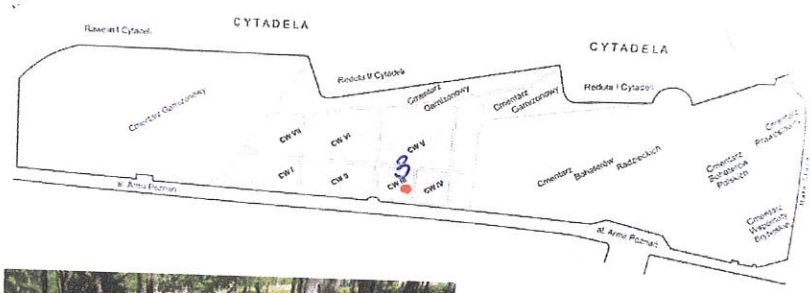
CYTADELA
CYTADELA
Reduta II Cytadeli
Reduta I Cytadeli
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Garnizonowy
CW VII
CW VI
CW V
CW I
CW II
CW III
CW IV
Cmentarz Bohaterów Radzieckich
Cmentarz Bohaterów Polskich
Cmentarz Wspólnoty Brytyjskiej
al. Armii Poznań
al. Armii Poznań
3

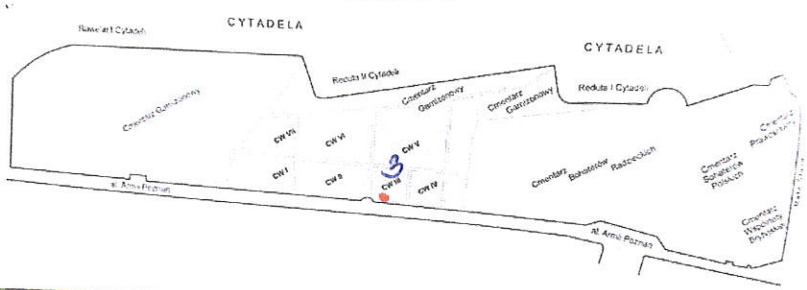
CYTADELA
CYTADELA
Reduta II Cytadeli
Reduta I Cytadeli
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Garnizonowy
Cmentarz Garnizonowy
CW VII
CW VI
CW V
CW I
CW II
CW III
CW IV
Cmentarz Bohaterów Radzieckich
Cmentarz Bohaterów Polskich
Cmentarz Wspólnoty Brytyjskiej
al. Armii Poznań
al. Armii Poznań
3